

Adam Lisek

Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział Katowice

adamlisek65@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-6403-6211>

Kilka uwag o postawie stronników Stanisława Leszczyńskiego w województwie lubelskim na sejmach i sejmikach okresu bezkrólewia i wojny o tron polski 1733—1734

Abstrakt: W artykule przedstawiono aktywność na sejmach i sejmikach szlachty województwa lubelskiego opowiadającej się po stronie Stanisława Leszczyńskiego. Badany okres obejmuje czas przedostatniego bezkrólewia oraz wojny o tron polski. Przeanalizowano proces zawiązania się w województwie lubelskim partykularnej konfederacji w obronie króla Stanisława Leszczyńskiego w grudniu 1733 roku oraz udział przedstawicieli szlachty lubelskiej w zjeździe dzikowskim.

Słowa kluczowe: bezkrólewie, sejmiki, Stanisław Leszczyński, elekcja, wojna o tron polski, konfederacja, Felicjan Eleuteryn Gałęzowski, zjazd w Dzikowie

Przedostatnie bezkrólewie cieszy się od niedawna zainteresowaniem badaczy tego okresu, mimo to do tej pory stosunkowo niewiele w literaturze przedmiotu jest informacji o postawie szlachty z najmniejszego województwa właściwej Małopolski, jakim było województwo lubelskie¹. Dotychczas najpełniej aktywność szlachty na sejmikach lubelskich opisała Agnieszka Panek². W swej pracy oparła się jednak tylko na nielicznych źródłach archiwalnych, co uniemożliwiło gruntowniejsze zbadanie aktywności szlachty w województwie lubelskim.

¹ Niewiele informacji można także znaleźć we wcześniejszej historiografii, zob. S. Askenazy, *Przedostatnie bezkrólewie*, w: Idem, *Dwa stulecia XVIII i XIX wiek. Badania i przyczynki*, t. 1, Warszawa 1901, s. 1—174; S. Truchim, *Konfederacja dzikowska*, Poznań 1921; L. Hubert, *Adam na Miesztynie i Czekarzewicach Tarło, wojewoda lubelski*, „Biblioteka Warszawska” 1859; H. Olszewski, *Doktryny prawno-ustrojowe czasów saskich (1697—1740)*, Warszawa 1961.

² A. Panek, *Stanowisko szlachty lubelskiej i jej przywódców wobec wojny o tron polski (1733—1735)*, w: *Polska — Saksonia w czasach Unii (1697—1763). Próba nowego spojrzenia*, red. K. Bartkiewicz, Zielona Góra 1998, s. 129—146.

Punktem wyjścia do analizy postawy stronników Stanisława Leszczyńskiego w województwie lubelskim jest niewątpliwie sejmik przedkonwokacyjny, który rozpoczął obrady 18 marca 1733 roku w Lublinie, w kościele oo. Dominikanów. Doszło do niego za sprawą wcześniejszych uniwersałów interreksa prymasa Teodora Potockiego, oddanego stronnika Stanisława Leszczyńskiego, i wojewody lubelskiego Jana Tarły, który również zaliczany był do głównych przedstawicieli partii stanisławowskiej. Jako zdolny człowiek i bogaty wojewoda, wywierał on duży wpływ na szlachtę³. Niewątpliwie przyczynił się do wyboru na marszałka sejmiku zaledwie dwudziestoletniego swego krewniaka — stryjecznego bratanka Adama Tarłę, starostę jasielskiego, cieszącego się dużym uznaniem wśród szlachty. Podobnie jak większość rodu A. Tarło związany był ze Stanisławem Leszczyńskim⁴. Do pomocy wyznaczono mu trzech asesorów: Michała Franciszka Brodowskiego, podczaszego lubelskiego, Franciszka Jastrzębskiego, miecznika braclawskiego, podstarościego grodzkiego łukowskiego, oraz Dominika Jacka Stoińskiego, miecznika urzędowskiego, sędziego grodzkiego lubelskiego. Sejmik obradował pod wężem zgodnie uchwalonej konfederacji⁵. Zdecydowaną przewagę uzyskało na nim stronnictwo prostanisławowskie, którego liderem był niewątpliwie wojewoda lubelski J. Tarło. W sejmiku uczestniczył także Antoni Benedykt Lubomirski, starosta kazimierski, również zaliczany do stronników Stanisława Leszczyńskiego⁶. Nie dziwi, że w tych warunkach zwolnikom Leszczyńskiego udało się skutecznie zablokować na sejmiku czytanie listów aspirującego do tronu polskiego wojewody krakowskiego Teodora Lubomirskiego⁷.

³ V.J. Gerje, *Borba za Pol'skij prestol v 1733 godu*, Moskva 1862, s. 170.

⁴ Archiwum Państwowe w Lublinie (dalej: APL), Księgi grodzkie lubelskie, rkps 256, k. 910, Laudum województwa lubelskiego, Lublin 23 III 1733; Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu (dalej: BOssol.), rkps 290, k. 370—372, Laudum sejmiku konfederacyjnego lubelskiego, [b.m.] 18 III 1733; Biblioteka Naukowa Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie (dalej: BPAU i PAN), rkps 1856, k. 37, Confederationis województwa lubelskiego, Lublin 23 III 1733; S. Askenazy, *Przedostatnie bezkrólewie...*, s. 78; L. Hubert, *Adam na Miesztynie...*, s. 3—4; J. Staszewski, *August III Sas*, Wrocław 1989, s. 156; A. Panek, *Stanowisko szlachty lubelskiej...*, s. 130.

⁵ „Kurier Polski” 1733, nr 171.

⁶ Antoni Benedykt Lubomirski, starosta kazimierski, aktywnie popierał kandydaturę Stanisława Leszczyńskiego w bezkrólewiu i w okresie wojny o tron polski, wystawiając oddział liczący 1000 osób, zob. BPAU i PAN, rkps 1856, k. 43, Mowa A. Lubomirskiego, starosty kazimierskiego na sejmiku przedkonwokacyjnym miana do województwa lubelskiego, Lublin 20 III 1733; „Kurier Polski” 1733, nr 170, k. 342.

⁷ Podobnie uczyniono na sejmiku opatowskim w województwie sandomierskim, zob. *Z Warszawy d. 28 Marti [marzec] 1733*, w: *Od Augusta Mocnego do Augusta III. Doniesienia z Warszawy Andrzeja Cichockiego z lat 1732—1734*, wyd. J. Dygdała, Warszawa 2016, s. 232; J. Dygdała, *Konfederacja krakowska Teodora Lubomirskiego z początków bezkrólewia 1733 roku a polityka Austrii wobec Rzeczypospolitej*, w: *Trudne stulecia. Studia z dziejów XVII i XVIII wieku, ofiarowane Profesorowi Jerzemu Michalskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. Ł. Kądziała, W. Kriegseisen, Z. Zielińska, Warszawa 1994, s. 46—54.

Wprawdzie oficjalnie go nie potępiono, aczkolwiek zdecydowanie sprzeciwiono się wszelkim scysjom i falcjom czynionym „tak przed elekcją, jak i przy elekcji króla”⁸. W konsekwencji zakazano szlachcie lubelskiej przystępowania do innych partykularnych konfederacji.

Szlachta zdecydowanie poparła na sejmiku kandydaturę Piasta na tron polski, chociaż nie domagano się przy tym wykluczenia cudzoziemca, jak to miało miejsce m.in. na sejmikach w Czersku czy Różanie w województwie mazowieckim⁹. W ten sposób przygotowywano grunt pod przyszły wybór na króla Stanisława Leszczyńskiego. Ponadto potępiono wszelkie związki i fermenty w wojsku, które pozostawało pod dowództwem regimentarza koronnego Stanisława Poniatowskiego, wojewody mazowieckiego, starosty lubelskiego (stronnika Stanisława Leszczyńskiego). W sprawach polityki zagranicznej opowiedziano się za utrzymaniem dobrych stosunków z krajami sąsiednimi. Zgodnie wybrano również trzech posłów, którzy mieli reprezentować województwo na sejmie konwokacyjnym: Adama Tarłę, starostę jasielskiego, Antoniego B. Lubomirskiego, starostę kazimierskiego, oraz Franciszka Nowosielskiego, starostę i rotmistrza ziemi łukowskiej¹⁰. Z całą pewnością należy ich zaliczyć do stronników Stanisława Leszczyńskiego, gdyż na sejmie elekcyjnym opowiedzieli się po jego stronie. Podczas obrad wybrano 134 sędziów kapturowych¹¹. Ustalono ponadto, że dwa tygodnie po sejmie konwokacyjnym mają się odbyć popisy szlachty w województwie lubelskim, w tym w ziemi łukowskiej¹². W przypadku nieobecności marszałka konfederacji i senatorów (zapewne miano na myśli Jana Tarłę, wojewodę lubelskiego, i Józefa Franciszka Sołtyka, kasztelana lubelskiego) miały się one odbyć przed najwyższymi urzędnikami województwa.

⁸ BPAU i PAN, Teki Pawińskiego (dalej: TP), rkps 8326, k. 115v, Laudum sejmiku przedkonwokacyjnego, [b.m.] 23 III 1733. Sejmik lubelski wysłał także posłów do prymasa Teodora Potockiego, dziękując mu za dotychczasowe starania o dobro Rzeczypospolitej, zob. Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego (dalej: BUW), rkps 96, k. 135, List od województwa lubelskiego do prymasa T. Potockiego, Lublin 24 III 1733; Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Krakowie oddział na Wawelu, Archiwum Dzikowskie Tarłów, rkps 387, k. nlb., Kopia, List od województwa lubelskiego do księdza prymasa T. Potockiego, [Lublin?] 24 III 1733; Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (dalej: AGAD), Zbiór Komierowskich (dalej: ZK), rkps 62/82, k. nlb., List od województwa lubelskiego J. Tarły do księdza prymasa T. Potockiego, Lublin 24 III 1733.

⁹ APL, Księgi grodzkie lubelskie, rkps 256, k. 911, Laudum województwa lubelskiego, Lublin 23 III 1733; *Z Warszawy d. 19 Martii [marzec] 1733*, w: *Od Augusta Mocnego...*, s. 224.

¹⁰ Biblioteka Książąt Czartoryskich (dalej: BCzart.), Muzeum Narodowe w Krakowie (dalej: MNK), rkps 571, k. 52, Regestr posłów na sejm convocationis in anno 1733, 27ma Aprilis odprawiać się mający z województw ziem i powiatów obranych; ibidem, k. 43, List A. Tarły do J.A. Lipskiego, Lublin 24 III 1733; „Kurier Polski” 1733, nr 170, k. 341; *Z Warszawy d. 26 Martii [marzec] 1733*, w: *Od Augusta Mocnego...*, s. 229.

¹¹ Zaproszono także do konfederacji wojewodę mazowieckiego Stanisława Poniatowskiego, regimentarza koronnego. BOssol., rkps 290, k. 370—372, Laudum sejmiku konfederacyjnego lubelskiego, [b.m.] 18 III 1733; A. Panek, *Stanowisko szlachty lubelskiej...*, s. 131.

¹² A. Panek, *Stanowisko szlachty lubelskiej...*, s. 131.

Oprócz tego postanowiono wypłacić szlachcie zaległe sumy — m.in. za pełnione wcześniej funkcje i poniesione straty¹³. Warto nadmienić, że na sejmiku *de facto* nie przedstawiono żadnych programów naprawy państwa, w tym dotyczących aukcji wojska. Mogło to wynikać z faktu, że zgromadzona szlachta w większości prezentowała poglądy republikańskie, stała więc na straży legalizmu. Wznoszone hasła dotyczyły głównie obrony wiary katolickiej, wolności i praw, w tym prawa do wolnej elekcji¹⁴. Nie podjęto także żadnych decyzji w sprawie dysydentów, mimo że takie projekty pojawiły się na innych sejmikach w kraju (np. wiszeńskim w województwie ruskim). Pod aktem konfederackim podpisali: A. Tarło, marszałek województwa lubelskiego, M.F. Brodowski, podczaszylubelski, F. Jastrzębski, miecznik braclawski, podstarości grodzki lubelski, i Dominik Stoiński, miecznik powiatu urzędowskiego. Sejmik zakończył obrady 23 marca.

Obecni na sejmie konwokacyjnym w Warszawie (27 kwietnia—23 maja 1733 r.) posłowie województwa lubelskiego bez zastrzeżeń podpisali się pod aktem uchwalonej generalnej konfederacji, wykluczającej cudzoziemca z pretendowania do tronu polskiego. W ten sposób poparli ostatecznie kandydaturę Polaka¹⁵ — do czego nawoływał na sesji sejmowej starosta kazimierski A.B. Lubomirski¹⁶. Wprawdzie starosta jasielski A. Tarło złożył protest w salwach, jednak nie dotyczył on uchwalonego aktu, lecz był skierowany przeciwko salwom, „które poprzysiężony tej Konfederacji repugnant”¹⁷.

Spśród senatorów z województwa lubelskiego pewną aktywność na sejmie wykazywał J. Tarło, który przybył na obrady w stroju polskim¹⁸. Wraz z księżętami Czartoryskimi poparł początkowo kandydaturę Józefa Scypiona, starosty lidzkiego, na marszałka¹⁹. Opowiedział się także za zakończeniem sejmu konwokacyjnego w ciągu sześciu tygodni ze względu na konieczność zwołania sejmików relacyjnych i zbliżający się termin elekcji. Wzywał do nieprzeszkadzania w czytaniu projektu generalnej konfederacji i postulował wydelegowanie jednego posła z każdego woje-

¹³ BPAU i PAN, TP, rkps 8326, k. 121, Laudum sejmiku przedkonwokacyjnego, [b.m.] 23 III 1733.

¹⁴ BCzart., MNK, rkps 571, k. 43, List A. Tarły do J.A. Lipskiego, Lublin 24 III 1733.

¹⁵ *Z Warszawy d. 28 Mai 1733*, w: *Od Augusta Mocnego...*, s. 272.

¹⁶ Antoni Benedykt Lubomirski, starosta kazimierski, nawoływał także do jak najszybszego zwołania sejmu elekcyjnego i pospolitego ruszenia w celu powstrzymania „postronnych facji” i intryg, zob. „Kurier Polski” 1733, nr 184, k. 440.

¹⁷ Na sejmie Adam Tarło miał w swej mowie przekonywać szlachtę do poparcia Stanisława Leszczyńskiego. L. Hubert, *Adam na Mielesztynie...*, s. 5; *Volumina Legum*, t. 6 (dalej: VL), wyd. J. Ohryzko, Petersburg 1860, s. 298; S. Askenazy, *Przedostatnie bezkrólewie...*, s. 113.

¹⁸ Wojewoda lubelski Jan Tarło wraz z kasztelanem lubelskim Józefem Franciszkiem Sołtykiem wziął udział w poprzedzającej sejm mszy świętej wotywniej w kościele św. Jana w Warszawie. *Z Warszawy d. 23 Aprilis 1733*, w: *Od Augusta Mocnego...*, k. 247; AGAD, Archiwum Radziwiłłów (dalej: AR), dz. XXXIV, rkps 349, k. nlb., *Gazeta pisana*, z Warszawy 2 V 1733.

¹⁹ E. Szklarska, *Kwestia wykluczenia cudzoziemca od tronu na sejmie konwokacyjnym 1733 r.*, w: *Między Zachodem a Wschodem. Studia ku czci profesora Jacka Staszewskiego*, t. 2, red. J. Dumanowski, Toruń 2003, s. 564.

wództwa do prymasa T. Potockiego i senatorów. Posłowie ci mieli później przedstawić gotowe projekty w swych województwach na sejmie elekcyjnym²⁰. Senatorowie z województwa lubelskiego: J. Tarło, wojewoda lubelski, i J.F. Sołtyk, kasztelan lubelski, złożyli jednocześnie przy swoich podpisach protestację przeciwko salwom²¹. Należy zauważyć, że salwy te zazwyczaj stawiła opozycja, niezadowolona z podjętej na sejmie uchwały o ekskluzji cudzoziemca, zagrażającej drogę do tronu polskiego elektorowi saskiemu Fryderykowi Augustowi II.

Po zakończonych obradach sejmiku szlachta lubelska zebrała się ponownie na sejmiku relacyjnym 16 lipca 1733 roku w kościele oo. Dominikanów w Lublinie. Obrady miały spokojny przebieg²². Jak donoszono na łamach „Kuriera Polskiego” frekwencja zgromadzonych była duża²³. W obradach wziął udział wojewoda lubelski J. Tarło, który odegrał w ich trakcie pierwszoplanową rolę²⁴, i starosta jasielski A. Tarło²⁵. Marszałkiem skonfederowanego sejmiku został obrany ponownie A. Tarło. Potwierdził w ten sposób przewagę w województwie lubelskim stronników Stanisława Leszczyńskiego²⁶. Sejmikująca szlachta złożyła podziękowania m.in. prymasowi T. Potockiemu i wojewodzie mazowieckiemu S. Poniatowskiemu za zasługi dla ojczyzny i zabezpieczenie jej od „pogranicznych sąsiadów” i „swawolnych kup”²⁷. Po wysłuchaniu relacji posłów z sejmiku konwokacyjnego i przeczytaniu listów, m.in. prymasa i wojewody mazowieckiego, głos zabrał wojewoda lubelski, który zachęcał szlachtę do złożenia przysięgi na generalną konfederację. Ostatecznie zgromadzeni, za przykładem marszałka konfederacji, asesorów i innych dygnitarzy przybyłych na sejmik z ziemi urzędowskiej, złożyli przysięgę bez żadnych zastrzeżeń. Opowiedzieli się tym samym za elekcją „króla z narodu polskiego”²⁸. Pod przysięgą, jak pisano w „Kurierze Polskim”, miano złożyć 1663 podpisy²⁹.

²⁰ Biblioteka Kórnicka (dalej: BK), rkps 431, k. 199, Diariusz sejmiku konwokacyjnego, Warszawa 1733.

²¹ VL, s. 296.

²² W odróżnieniu od sejmików w sąsiednich województwach i ziemiach; przykładowo do niepokojów doszło na sejmikach w Drohiczynie, Opatowie czy w Chełmie.

²³ „Kurier Polski” 1733, nr 188.

²⁴ Wojewoda lubelski Jan Tarło wraz z żoną Elżbietą z Branickich miał opuścić Warszawę dopiero w pierwszej dekadzie czerwca. *Z Warszawy d. 11 Junii [czerwiec] 1733, w: Od Augusta Mocnego...*, s. 287.

²⁵ BUW, rkps 716, k. nlb., Gazeta pisana, z Warszawy 1 VII 1733.

²⁶ BCzart., rkps 1982, k. 135, List J.A. Wackerburth-Salmour i W.H. Baudissin do Fryderyka Augusta II, Warszawa 23 VII 1733.

²⁷ BPAU i PAN, TP, rkps 8333, k. 123—124, Laudum sejmiku relacyjnego, Lublin 16 VII 1733.

²⁸ Do czego także zachęcał prymas T. Potocki w swych listach na sejmiki relacyjne. BK, rkps 992, List T. Potockiego na sejmiki przyszłe relacyjne, [b.m.] 1733; BJ, Przyb. rkps 187/51, k. nlb., List Prymasy korony polskiej i WXL po sejmie convokacyjnym statum na sejmiki relacyjne, [b.m.] 22 VI 1733; BPAU i PAN, TP, rkps 8333, k. 123—124, Laudum sejmiku relacyjnego, [b.m.] 16 VII 1733.

²⁹ „Kurier Polski” 1733, nr 188, k. 455.

Należy dodać, że na sejmiku tym szlachta ponownie potwierdziła chęć utrzymania dobrych stosunków z sąsiadami, deklarując trwanie przy generalnej konfederacji (reasumowanej na sejmiku) aż do wyboru nowego króla. Podjęto również uchwałę wyznaczenia popisów przed sejmem elekcyjnym dla powiatu lubelskiego i powiatu urzędowskiego na 3 sierpnia 1733 roku, miały się odbyć nad rzeką Bystrzycą pod Lublinem. Szlachta ziemi łukowskiej zaś miała się zjechać 11 sierpnia do Łukowa³⁰. Duża popularność wśród stronników Stanisława Leszczyńskiego J. Tarły i A. Tarły sprawiła, że na sejmiku powierzono im pułkownikostwo chorągwi, które miały udać się na sejm elekcyjny do Warszawy. Na rotmistrzów tych chorągwi w powiecie urzędowskim obrano: Romualda Wybranowskiego, chorążego urzędowskiego, i Antoniego B. Lubomirskiego, starostę kazimierskiego. Z kolei w ziemi łukowskiej rotmistrzami zostali Franciszek Jezierski, chorąży łukowski, i (?) Nowosielski, chorąży łukowski³¹. Uchwalono także podatek na wyprawę z ziemi łukowskiej — z każdej włóki po 12 złp, tak z dóbr ziemskich, jak i królewskich³². Ponadto wydelegowano na konsultacje do szopy na polu elekcyjnym i do obrania marszałka elekcyjnego m.in.: A. Tarłę, starostę jasielskiego, Jacka Stoińskiego, sędziego ziemskiego, Michała Stefana Trzcńskiego, stolnika lubelskiego, Felicjana Eleuteryna Gałęzowskiego, podsędka ziemskiego lubelskiego, Józefa Gałęzowskiego, miecznika lubelskiego i marszałka kapturowego, Kazimierza Suffczyńskiego, pisarza lubelskiego, Stefana Trembińskiego, podczaszego trembowelskiego, oraz Stanisława Wybranowskiego, skarbnika lubelskiego. W instrukcji posłowie mieli się domagać, by na zbliżającym się sejmie nie promować do tronu polskiego żadnego kandydata, który przy pomocy obcych wojsk — cesarskich lub brandenburskich — „chciał się obierać”³³. Sejmik relacyjny opowiedział się za konfiskowaniem dóbr i oddawaniem pod sąd kapturowy wszystkich wrogów ojczyzny szukających sposobu wprowadzenia obcych wojsk do Rzeczypospolitej³⁴. Jednocześnie delegowano także posłów do prymasa T. Potockiego: Remigiana Skarbka Kiełczewskiego, stolnika urzędowskiego, Stanisława Rzewuskiego, łowczego łukowskiego³⁵, i Józefa Tokarzewskiego, starostę świdnickiego³⁶. Sejmik zobowiązał ich w instrukcji, aby wyrazili prymasowi wdzięczność za dotychczasowe „stawanie koło dobra publicznego”. Postulowano, żeby dalej zabiegał przeciwko tym, którzy działają na szkodę wolności i chcą wprowadzić do Rzeczypospolitej wojska cudzoziemskie. W instrukcji wyraźnie akcentowano gotowość szlachty województwa lubelskiego do obrony ojczyzny. Instrukcję podpisał

³⁰ A. Panek, *Stanowisko szlachty lubelskiej...*, s. 132.

³¹ BPAU i PAN, TP, rkps 8333, k. 126, Laudum sejmiku relacyjnego, Lublin 16 VII 1733; „Kurier Polski” 1733, nr 188, k. 456.

³² A. Panek, *Stanowisko szlachty lubelskiej...*, s. 133.

³³ BPAU i PAN, TP, rkps 8333, k. 128v, Laudum sejmiku relacyjnego, Lublin 16 VII 1733.

³⁴ Ibidem, k. 127.

³⁵ A. Panek, *Stanowisko szlachty lubelskiej...*, s. 133.

³⁶ Zob. „Kurier Polski” 1733, nr 188, k. 456.

marszałek konfederacji A. Tarło³⁷. Warto zauważyć, że na sejmiku obrano także posłów do regimentarza koronnego S. Poniatowskiego: Macieja Suchodolskiego, miecznika łukowskiego, i Aleksandra Mężyńskiego, chorążego żytomirskiego, oraz na sejmik relacyjny do Opatowa: Jana Boguckiego, podwojewódzkiego lubelskiego, i Józefa Kamińskiego, regenta grodzkiego lubelskiego — „cum Communications Consiliorum i z instrukcją w innych negocjacjach”³⁸.

Szlachta lubelska, zgodnie z wcześniejszym rozporządzeniem regimentarza koronnego S. Poniatowskiego³⁹, 3 sierpnia 1733 roku zgromadziła się na popis pod Lublinem. Oprócz regimentarza koronnego przybył tu także wojewoda lubelski J. Tarło. Łącznie, jak donosił „Kurier Polski”, pod Lublinem miało się zgromadzić ok. 4 tysięcy szlachty. Następnego dnia doszło do odprawienia pod Lublinem generalnego koła „in assistentia” księcia Augusta Czartoryskiego, wojewody ruskiego, Mikołaja Dembowskiego, pisarza wielkiego koronnego, i Józefa Sierakowskiego, strażnika polnego wielkiego. W trakcie obrad — podczas których głos miał zabrać wojewoda lubelski J. Tarło, żeby nawoływać do jedności — zgromadzone wojsko rekomendowało już na króla Stanisława Leszczyńskiego⁴⁰.

Na sejmie elekcyjnym, który rozpoczął obrady 25 sierpnia 1733 roku, szlachta województwa lubelskiego wraz z innymi województwami miała nalegać na prymasa T. Potockiego, aby przyspieszył elekcję, obawiano się bowiem wojsk rosyjskich, które wkroczyły do Rzeczypospolitej od strony Inflant⁴¹. Zdecydowana większość szlachty, w tym urzędników województwa lubelskiego⁴², która nie uległa się gróźb

³⁷ BUW, rkps 1261, k. 49v, Instrukcja Remigiuszowi Skarbkowi Kielczewskiemu i Stanisławowi Rzewuskiemu, łowczemu, posłom województwa lubelskiego do prymasa Teodora Potockiego od województwa lubelskiego, powiatu urzędowskiego i ziemi łukowskiej z sejmiku relationis 16 julii 1733, Lublin 26 VII 1733.

³⁸ Zob. „Kurier Polski” 1733, nr 188, k. 456; A. Panek, *Stanowisko szlachty lubelskiej...*, s. 133.

³⁹ Andrzej Cichocki w gazecie pisanej podaje, że koło rycerskie miało być zwołane 4 sierpnia 1733 roku, decyzja o tym miała zapaść jeszcze przed sejmikiem relacyjnym. *Z Warszawy d. 25 Junii [czerwca] 1733*, w: *Od Augusta Mocnego...*, s. 292.

⁴⁰ W świetle relacji posła angielskiego G. Woodwarda przed sejmem elekcyjnym J. Tarło był zaliczany przez dwór rosyjski do grona czołowych jego przeciwników wraz ze Stanisławem Poniatowskim, wojewodą mazowieckim, Józefem Potockim, wojewodą kijowskim, Franciszkiem Maksymilianem Ossolińskim, podskarbis wielkim koronnym. BPAU i PAN, Teki Londyńskie, rkps 8198, k. 152, Relacja Woodwarda z Warszawy 14 VIII 1733; „Kurier Polski” 1733, nr 188, k. 468. W trakcie obrad koła generalnego rozsządano także sprawy zaległych żołdów dla wojska, zob. APL, Księgi grodzkie lubelskie, rkps 256, k. 59—60, Relacja z koła generalnego w Lublinie, 4 VIII 1733.

⁴¹ BCzart., rkps 571, k. 333, Diariusz sejmu walnego elekcyjnego, 25 VIII 1733.

⁴² Aktywność wojewody lubelskiego J. Tarły na początku sejmu była znikoma lub wręcz żadna z powodu jego choroby — dyzenterii. Pojawiły się nawet pogłoski o jego śmierci. We wrześniu miał jednak zostać wyznaczony do opracowania *pacta conventa*, jako przedstawiciel nowego króla. Ostatecznie zostały one zaprzysiężone 19 września 1733 roku przez Stanisława Leszczyńskiego.

ze strony Rosji⁴³, 12 września opowiedziała się za kandydaturą Stanisława Leszczyńskiego. W gronie tym: z powiatu lubelskiego, jak udało się ustalić, było 14 urzędników, z łukowskiego — 7, z urzędowskiego — 9. Stanowiło to łącznie 83,3% urzędników. Poparcie to mogło być jeszcze większe, gdyż w przypadku 6 osób (2 z powiatu lubelskiego i 4 z łukowskiego) nie udało się określić ich stanowiska wobec kandydatów do tronu polskiego. Kwestię tę należy uściślić⁴⁴. Łącznie spośród szlachty zgromadzonej na polu elekcyjnym na Stanisława Leszczyńskiego oddało głos 341 osób⁴⁵. Niewątpliwie liczba ta może być nieco zaniżona, ponieważ w piśmie pt. *Suffragia Województw i Ziem Koronnych i W.K. Litewskiego Zgodnie na Nayasniejszego Stanisława Pierwszego, Obranego Króla Polskiego...* wymieniono 395 osób z województwa lubelskiego, które miały oddać głos na Stanisława Leszczyńskiego⁴⁶. Już 15 września do króla udali się posłowie, którzy w imieniu województwa lubelskiego pogratulowali mu zwycięstwa i zapowiedzieli trwanie przy nim do ostatniej kropli krwi⁴⁷.

Napięta sytuacja polityczna spowodowała, że część szlachty opuściła wkrótce Warszawę i ruszyła w drogę powrotną do województwa lubelskiego. Wśród niej nie było jej lidera — wojewody lubelskiego J. Tarły, który wraz z generalnym regi-

Z Warszawy d. 27 Augusti [sierpnia] 1733, w: Od Augusta Mocnego..., s. 317; *Z Warszawy d. 3 Septembris [września] 1733, w: Od Augusta Mocnego...*, s. 323; J. Dygdała, *Pakta konwenta Augusta III (z zabiegów o pozyskanie polskiej opinii szlacheckiej)*, w: *Między Zachodem a Wschodem...*, s. 152.

⁴³ 7 września 1733 roku caryca Anna przestrzegła w swym manifeście zgromadzoną na polu elekcyjnym szlachtę przed wyborem Stanisława Leszczyńskiego. Podkreślała, że jego wybór jest wbrew prawom i swobodom wolnego głosu i grozić będzie pogorszeniem stosunków z innymi sąsiednimi krajami. BCzart., rkps 3241, k. 263, Kopia Listu Carycy Jmci Moskiewskiej do X Jmci Prymasa i Calej Rzeczypospolitej na Elekcje przysłanego Anno D. 1733. Die 7 IX pod Warszawą w Okopach pod Szopą czytany.

⁴⁴ Tym bardziej, że trudno ich także zaliczyć do obozu saskiego, gdyż ich nazwiska nie występują na manifeście partii praskiej z 14 września 1733 roku ani na akcie konfederacji praskiej związanej w obronie Augusta III w dniu 5 października tegoż roku. BCzart., rkps 1689, k. 225—231, Manifest Partii Praskiej, 14 IX 1733; ibidem, k. 281—299v, Konfederacja Praska, Praga 5 X 1733.

⁴⁵ Obliczeń dokonano na podstawie spisu szlachty: *Elektorowie królów Władysława IV, Michała Korybuta, Stanisława Leszczyńskiego i spis stronników Augusta III*, w: *Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie*, t. 1: Rok 1908/9, oprac. J. Dunin-Borkowski, M. Dunin-Wąsowicz, Lwów 1910.

⁴⁶ *Suffragia Województw i Ziem Koronnych i W.K. Litewskiego Zgodnie na Nayasniejszego Stanisława Pierwszego, Obranego Króla Polskiego, Wielkiego Księstwa Litewskiego Ruskiego, Pruskiego, Mazowieckiego Żmudzkiego, Kijowskiego, Wołyńskiego, Podolskiego, Podlaskiego Smoleńskiego, Siewierskiego, Inflanckiego i Czernichowskiego. Dane między Warszawą a Wolą Dnia Dwudziestego Piątego Sierpnia Roku Pańskiego Tysiącznego Siedemsetnego Trzydziestego Trzeciego*, druk wspólny w: BOssol., rkps 3577/II.

⁴⁷ BPAU i PAN, rkps 1856, k. 235, Instrukcja do króla Stanisława po elekcji Romualdowi Wybranowskiemu, chorążemu urzędowskiemu Stefanowi Trembińskiemu, podczasemu trembowelskiemu, posłom od województwa lubelskiego, Czerniaków 15 IX 1733.

mentarzem Józefem Potockim pozostał w Warszawie, skąd następnie przeniósł się do obozu generalnego pod Marymontem⁴⁸. Z początkiem listopada, jak donosił Stanisław Konarski, miał już stanąć w Józefowie, a wojsko w Ostrowcu. Po zajęciu Warszawy (11 października 1733 r.) przez wojska rosyjskie adherenci Stanisława Leszczyńskiego nie zamierzali składać broni. Dwa miesiące później, 18 grudnia 1733 roku o godzinie dziesiątej, zebrała się szlachta lubelska na sejmiku w Lublinie z zamiarem zawiązania partykularnej konfederacji w obronie legalnie obranego króla Stanisława Leszczyńskiego i wolności zagrożonej przez państwa ościenne (przede wszystkim Rosję)⁴⁹. Niewątpliwie duży wpływ na decyzję o jej zawiązaniu miały: z jednej strony wcześniejszy uniwersał króla Stanisława, w którym wzywał szlachtę do obrony wolności i swobód Rzeczypospolitej, z drugiej zaś uniwersały uzupełniające, m.in. wydane przez prymasa T. Potockiego (przebywającego ze Stanisławem Leszczyńskim w Gdańsku) oraz J. Tarłę, który przybył na sejmik do Lublina. Obrady zagajał wojewoda lubelski, zachęcając szlachtę do zachowania jedności i obrony wolności przed wojskami rosyjskimi i saskimi, które po wejściu do Polski dokonały licznych rabunków i winne były rozlewu krwi. Idąc za przykładem partykularnej konfederacji sandomierskiej i innych skonfederowanych województw, także szlachta lubelska zdecydowała o zawiązaniu na sejmiku partykularnej konfederacji. Konfederacja ta opowiedziała się za obroną świętej wiary katolickiej, wolności, praw, wolnej elekcji oraz króla Stanisława Leszczyńskiego, którego zamierzano

⁴⁸ Warto nadmienić, że od 22 września 1733 roku pełnił on funkcję zastępcy Józefa Potockiego, regimentarza generalnego, i posiadał uprawnienia hetmana polnego obowiązujące aż do chwili rozdania wakujących buław na sejmie. BPAU i PAN, rkps 1856, k. 222, Subalterna wojewodzie lubelskiemu J. Tarle, Warszawa 21 IX 1733; V.J. Gerje, *Borba...*, s. 466; *Z dziejów wojny o sukcesję polską. Listy Wielkopolan do Jana Tarły wojewody lubelskiego z lat 1734—1735*, wyd. G. Głabisz, M. Zwierzykowski, Poznań 2018, s. 32.

⁴⁹ Z analizy źródeł dotyczących aktu zawiązania partykularnej konfederacji lubelskiej wynika, że stosunkowo najdokładniej została ona opisana w Tekach Pawińskiego, dlatego dokument ten wydaje się najbardziej wiarygodny. Na tej podstawie z dużym prawdopodobieństwem można przyjąć, że do jej zawiązania doszło 18 grudnia 1733 roku. Data ta została potwierdzona także w gazecie pisanej z Lublina. Należy jednak zauważyć, że najczęściej w kopiach materiałów rękopiśmiennych akt konfederacji lubelskiej datuje się na 10 grudnia 1733 roku. Taką datację, w odróżnieniu od Agnieszki Panek, która datowała ją na 18 grudnia, przyjęli również Rafał Niedziela i Henryk Olszewski. Ten ostatni nie podaje jednak źródła, na podstawie którego datował konfederację. BPAU i PAN, TP, rkps 8333, k. 175, Konfederacja województwa lubelskiego, Lublin 19 XII 1733; Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie (dalej: BPL), rkps 841, k. 23, Gazeta pisana, z Lublina 20 XII 1733; AGAD, Zbiór Ignacego Przyjemskiego (dalej: ZIP), rkps 62/82, k. nłb., Konfederacja województwa lubelskiego przy dostojęństwie Najjaśniejszego Króla Stanisława I, Lublin 10 XII 1733; BOssol., rkps 302, k. 491—493, Konfederacja województwa lubelskiego, Lublin 10 XII 1733; *ibidem*, rkps 3577, k. 175—177, Konfederacja województwa lubelskiego, Lublin 10 XII 1733; zob. R. Niedziela, *Pisma polityczne w okresie bezkrólewia i wojny o tron polski po śmierci Augusta II Mocnego (1733—1736)*, Kraków 2005, s. 211, przyp. 40; H. Olszewski, *Doktryny...*, s. 95, przyp.; A. Panek, *Stanowisko szlachty lubelskiej...*, s. 136.

bronić do ostatniej kropli krwi⁵⁰. Na marszałka skonfederowanego województwa lubelskiego — po wcześniejszej rezygnacji z ubiegania się o tę funkcję J. Stoińskiego, sędziego ziemi lubelskiej, i K. Suffczyńskiego, pisarza ziemskiego lubelskiego — został wybrany F.E. Gałęzowski, podsedek ziemski lubelski, pułkownik wojsk koronnych. Jak donosiła gazeta pisana z Lublina⁵¹, była to osoba doświadczona w obronie ojczyzny. Jeszcze przed elekcją opowiedział się za kandydaturą Stanisława Leszczyńskiego⁵². Po złożeniu przysięgi — chociaż nie wszyscy zgromadzeni złożyli ją od razu na sejmiku, wyznaczono bowiem na to cztery tygodnie — głos zabrali: poseł województwa sandomierskiego Tomasz Dziuli, podstoli stężycki, oraz poseł z województwa wołyńskiego (?) Peretialkiewicz, podstarości grodu nowogródzkiego i ziemi chełmskiej, którzy zapraszali szlachtę do jedności, by przeciwstawić się wspólnie nieprzyjacielowi⁵³.

W czasie dalszych obrad konfederacji na konsyliarzy wybrano: M.S. Trzcńskiego, stolnika, M.F. Brodowskiego, podczaszego lubelskiego, S. Trembińskiego, podczaszego trembowelskiego, Mikołaja Nieprzeckiego, podczaszego wendyńskiego, R.S. Kiełczewskiego, stolnika urzędowskiego, D. Stoińskiego, miecznika urzędowskiego, S. Wybranowskiego, skarbnika lubelskiego, A. Tokarzewskiego, podczaszego słonimskiego, M. Suchodolskiego, miecznika ziemi łukowskiej, F. Rzewuskiego, skarbnika ziemi łukowskiej. Sekretarzem konfederacji został Stanisław Domaradzki, wiceregent lubelski grodzki. Uchwalono ponadto, do czego zachęcał na sejmiku wojewoda lubelski J. Tarło, powołanie 4 chorągwi: 3 po 100 żołnierzy konnych z powiatów lubelskiego i urzędowskiego oraz jedną 100-osobową z ziemi łukowskiej. Warto zaznaczyć, że sposób ich formowania był podobny jak w innych województwach, jednak liczebność oddziałów mogła być różna. Przykładowo konfederacja wołyńska uchwaliła aż 15 chorągwi, z których tylko jedna liczyła 100 koni, pozostałe zaś były mniejsze. Najczęs-

⁵⁰ BPAU i PAN, TP, rkps 8333, k. 175, Konfederacja województwa lubelskiego, 19 XII 1733; BPL, rkps 841, k. 23, Gazeta pisana, z Lublina 20 XII 1733. Ciekawe jest, że w instrukcji danej posłom na skonfederowanym sejmiku w Opatowie 5 grudnia 1733 roku wspomina się już o skonfederowanym województwie lubelskim, co faktycznie miało nastąpić dopiero kilka dni później. Niewątpliwie świadczyło to o zamiarach rychłego skonfederowania się województwa lubelskiego, pod niemałym wpływem województwa sandomierskiego. BPAU i PAN, rkps 1856, k. 247, Instrukcja skonfederowanego województwa sandomierskiego Józefowi Sołtykowi, kasztelanowi lubelskiemu i Tomaszowi Dziuliemu, podstolem ziemi łączyckiej posłom Dana w Opatowie dnia 5 XII 1733. Skonfederowane województwo wołyńskie 7 listopada 1733 roku wysłało do województwa lubelskiego trzech posłów. Zob. A. Lisek, *Stanowisko szlachty województwa wołyńskiego wobec wydarzeń w Rzeczypospolitej w latach 1733—1736*, „Rocznik Przemyski” 2009, t. 45, z. 4, s. 11, przyp. 36.

⁵¹ BPL, rkps 841, k. 23, Gazeta pisana, z Lublina 20 XII 1733.

⁵² *Z Warszawy d. 17 septembris* [wrzesień] 1733, w: *Od Augusta Mocnego...*, s. 332.

⁵³ BPL, rkps 841, k. 24, Gazeta pisana, z Lublina 20 XII 1733.

ciej jednak poszczególne związki wojewódzkie w Małopolsce powoływały po 4 chorągwie⁵⁴.

Rotmistrzami chorągwi konfederacji lubelskiej zostali: Kasper Grot Rosmiński, skarbnik łomżyński, Stanisław Trzciniński, stolnik żydaczowski, Krzysztof Przonka, miecznik lubelski, a z ziemi łukowskiej — marszałek konfederacji F.E. Gałęzowski. Chorągwie te nie mogły być wykorzystywane przez marszałka konfederacji do spraw prywatnych, miały służyć tylko dla dobra Rzeczypospolitej. W razie potrzeby mogły być wysłane do pomocy regimentarzowi generalnemu wojsk koronnych J. Potockiemu. Następnego dnia, 19 grudnia, konfederacja podjęła także decyzję o wysłaniu do przebywającego w Gdańsku króla Stanisława Leszczyńskiego posłów: R.S. Kiełczewskiego, stolnika powiatu urzędowskiego, (Józefa?) Tokarzewskiego, podczaszycy inflanckiego. W instrukcji, jaką otrzymali posłowie, podkreślano, że województwo lubelskie jako pierwsze uznało wybór Stanisława Leszczyńskiego na tron polski. Wyrażono także zdecydowany sprzeciw wobec ingerencji obcych państw w wolną elekcję i represji z ich strony. Tym samym potwierdzano dalsze poparcie dla Stanisława Leszczyńskiego oraz trwanie przy wierze świętej katolickiej, wolnej elekcji oraz innych prawach i swobodach Rzeczypospolitej⁵⁵.

Także do regimentarza generalnego J. Potockiego wysłano posłów: M.S. Trzcinińskiego, stolnika lubelskiego, i S. Trembińskiego, podczaszycy trembo-welskiego⁵⁶, chorążego chorągwi pułkowej województwa lubelskiego. Posłowie ci mieli zabiegać, „ażeby exordytancji od najazdów swawolnych nie cierpieli” i przy zagrożeniu bezpieczeństwa mogli przebywać w „domach swoich”. Na posłów do województwa sandomierskiego wyznaczono: Romualda Wybranowskiego, chorążego urzędowskiego, Andrzeja Nahoreckiego, starościca kotelnickiego⁵⁷; do wołyńskiego: Adama Radziwińskiego, podkomorzego inflanckiego, Skorszewskiego (Skarszewskiego, skarbnika sieradzkiego?); do ruskiego: (Piotra?) Hadziewiczza, (wiceregenta łukowskiego?), i Antoniego Jana Nassadiniego, łowczego urzędowskiego; do podolskiego: (?) Milewskiego i Wojciecha Sobańskiego, wojskiego urzędowskiego; do bełskiego: Stanisława Domaradzkiego, wiceregenta grodu lubelskiego, i Floriana

⁵⁴ W samym akcie konfederacji lubelskiej nie wspomniano o wysokości kwot, jakie miały być przeznaczone na wyprawy. Zapowiadano ich ustalenie dopiero na mającym się odbyć spotkaniu marszałka konfederacji z urzędnikami województwa.

⁵⁵ BUW, rkps 1261, k. 33, Instrukcja posłom do Najjaśniejszego Króla w Gdańsku będącego z sejmiku konfederacyjnego, Lublin 19 XII 1733.

⁵⁶ Od 26 marca 1733 roku urząd ten mieli także sprawować Jakub Jaworski i Józef Leszczyński, kwestia ta wymaga uściślenia.

⁵⁷ Warto zauważyć, że Andrzej Nahorecki, starościc kotelnicki, nie cieszył się opinią człowieka uczciwego i dobrego. Już wcześniej zarzucano mu liczne nadużycia i stosowanie represji wobec poddanych w swoich dobrach, m.in. zabierał im bydło, usuwał z ziemi, niszczył ich domy, nakładał podatki, Żydom „place” dawał. Ucierpieć miało także mieszczaństwo Modliborzyc, które przymuszała do licznych prac.

Kiełczewskiego, chorążego lubelskiego⁵⁸. Po zakończeniu obrad wszyscy posłowie zostali zaproszeni do rezydencji wojewody lubelskiego J. Tarły. Duży wpływ na partykularną konfederację lubelską w okresie dwukrólewa wywarła partykularna konfederacja sandomierska, zawiązana 3 grudnia 1733 roku dla obrony dostojęstwa Stanisława Leszczyńskiego i aspirująca do odgrywania decydującej roli w całej Małopolsce. Warto zauważyć, że w jej zawiązaniu aktywny udział brali także urzędnicy lubelscy, m.in. J.F. Sołtyk, kasztelan lubelski, i J. Tarło, wojewoda lubelski, których podpisy widnieją pod aktem konfederacji sandomierskiej⁵⁹. W tej sytuacji, jak można sądzić, wybór starosty jasielskiego A. Tarły na marszałka konfederacji sandomierskiej również nie był przypadkowy. O wpływie konfederacji sandomierskiej na lubelską może świadczyć nie tylko kilkakrotne odwoływanie się do niej w akcie konfederacji lubelskiej⁶⁰, lecz także treść i forma roty, juramentu, jaki wykonać miała szlachta lubelska — była ona taka sama jak w przypadku konfederacji sandomierskiej⁶¹. Potwierdza to analiza zachowanych aktów konfederacji. Ustalono, że konfederacja będzie trwała aż do całkowitego uspokojenia sytuacji w Rzeczypospolitej i wyzwolenia jej od obcych wojsk⁶². Pod aktem konfederacji lubelskiej podpisali: F.E. Gałęzowski, marszałek konfederacji lubelskiej, R.S. Kiełczewski, stolnik powiatu urzędowskiego, konsyliarz województwa lubelskiego, D. Stoiński, miecznik powiatu urzędowskiego, konsyliarz województwa lubelskiego, M.F. Brodowski, podczaszy lubelski, oraz J. Tarło, wojewoda lubelski.

Apogeum mobilizacji obozu stanisławowskiego przypada na pierwsze dni listopada 1734 roku w związku z zawiązaniem generalnej konfederacji w Dzikowie⁶³, do czego usilnie nakłaniał skonfederowane województwa zarówno król Stanisław Leszczyński, jak i wojewoda lubelski J. Tarło⁶⁴. W zjeździe generalnym w Dzikowie czynny

⁵⁸ AGAD, ZK, rkps 62/82, k. 491—493, Konfederacja województwa lubelskiego, [b.m.] 10 XII 1733. Posłów miano także wysłać do województwa krakowskiego, m.in. Felicjana Eleuteryna Gałęzowskiego, podsędka ziemskiego lubelskiego i ziemi chełmskiej, zob. ibidem, k. 23; BPAU i PAN, TP, rkps 8333, k. 179v, Konfederacja województwa lubelskiego, Lublin 19 XII 1733; BPL, rkps. 841, k. 23, Gazeta pisana, z Lublina 20 XII 1733.

⁵⁹ *Laudetur Jesus Christus. Konfederacja województwa sandomierskiego na Obronę Wiary S. Katolickiej, Wolności Narodu Polskiego, Wolnej Elekcji i Dostojęstwa Najjaśniejszego Króla Jegomości Stanisława Pierwszego, Pana Naszego Miłościwego, uczyniona w Opatowie 3 tia Decembris, Anno Domini 1733*, [druk współczesny], zob. A. Lisek, *Aktywność obozu stanisławowskiego w województwie sandomierskim w latach 1733—1736*, w: *Od Lwówka Śląskiego do Lwowa. Studia i materiały z dziejów południowej Polski*, Rzeszów 2012, s. 284—285.

⁶⁰ BPAU i PAN, TP, rkps 8326, k. 176, Konfederacja lubelska, Lublin 18 XII 1733.

⁶¹ Ibidem, k. 177v.

⁶² Podobne oświadczenia złożyły także inne związki wojewódzkie, m.in. krakowski i wołyński, zob. „Gazette de Reims” 27 XII 1733.

⁶³ P. Boyé, *Stanislas Leszczyński et le troisième traité de Vienne*, Nancy 1898, s. 301.

⁶⁴ Należy zauważyć, że w początkowej fazie obrad konfederacji dzikowskiej nie wziął udziału wojewoda lubelski, który swym wojskiem miał je ochraniać; ostatecznie jednak złożył podpis pod aktem konfederacji. APL, Księgi grodzkie lubelskie, rkps 257, k. 1455, Uniwersał króla Stanisława

udział wzięła także szlachta województwa lubelskiego. Marszałkiem generalnym konfederacji został wybrany — na skutek usilnych starań wojewody lubelskiego — A. Tarło (wcześniej, o czym już wzmiankowano, pełnił on funkcję marszałka sejmiku przedkonwokacyjnego i relacyjnego województwa lubelskiego)⁶⁵. Przeciwno tej nominacji, jak donosiła w swej korespondencji kanclerzyna Anna Katarzyna Radziwiłłowa, miał protestować podsejdek ziemi lubelskiej F.E. Gałęzowski⁶⁶. Podpisał się on jednak pod aktem konfederacji w imieniu województwa lubelskiego. Oprócz niego podpisy złożyli: M.S. Trzcziński, stolnik lubelski, sędzia kapturowy, M.F. Brodowski, podczaszcy lubelski, i D. Stoiński, miecznik urzędowski⁶⁷. Przedstawiciele województwa lubelskiego weszli w skład poselstwa do króla Stanisława Leszczyńskiego, który po upadku Gdańska przebywał w Królewcu. Wśród delegatów byli m.in. Walerian Trembiński, podczaszcy łukowski⁶⁸, i Jan Nowosielski, starosta łukowski⁶⁹. Mieli oni zabiegać o rychłe przybycie króla do kraju oraz o deklarowane wcześniej przez Francję pieniądze na wojsko. Rekomendować mieli także za zasługi dla ojczyzny wojewodę lubelskiego do buławy polnej. Wśród innych osób z województwa lubelskiego rekomendowano m.in. J.F. Sołtyka, kasztelana lubelskiego, i R. Wybranowskiego, chorążego urzędowskiego, znaku pancernego wojewody lubelskiego.

Zastanawia nieobecność marszałka partykularnej konfederacji lubelskiej F.E. Gałęzowskiego w obradach konsyliów konfederacji dzikowskiej, które odbywały się od listopada 1734 do marca 1735 roku na terytorium kraju. Trudno powiedzieć, czy wynikało to z jego niechęci do A. Tarły, z którym rywalizował o funkcję marszałka, czy może z innych powodów. Z pewnością kwestia ta wymaga dokładnego zbadania. Faktem jest, że F.E. Gałęzowski nie dotrzymał wierności Stanisławowi Leszczyńskiemu i oficjalnie w maju 1735 roku przeszedł do obozu saskiego.

Leszczyńskiego, [b.m.] 15 VII 1734; BOssol., rkps 2678/II, k. 72v, List J. Tarły do NN, [b.m.] 1734; *Z dziejów wojny...*, s. 33.

⁶⁵ BPAU i PAN, rkps 8199, k. 152, Relacja Woodwarda z Warszawy 14 VIII 1733.

⁶⁶ Informacje o ambicjach F.E. Gałęzowskiego zapewne kanclerzyna Anna Katarzyna Radziwiłłowa czerpała z gazety pisanej, zob. Biblioteka Narodowa, Gazety pisane do I. Przyjemskiego, rkps 9114, k. 12v, Gazeta pisana, z Warszawy 25 XI 1734; AGAD, AR, dz. IV, rkps 624, k. 57, List A.K. Radziwiłłówny do NN, Warszawa 23 XI 1734.

⁶⁷ *Konfederacja Generalna Stanów Koronnych i Wielkiego Księstwa Litewskiego na Walnym Zjeździe w Dzikowie pod Sandomierzem Postanowiona Dnia V. Miesiąca Listopada. Roku Pańskiego MDCC. XXXIV*, k. 44 [druk współczesny].

⁶⁸ Na elekcji głosował za Stanisławem Leszczyńskim z województwa podolskiego. BCzart., rkps 576, k. 38—39, Instrukcja W.W.J. Panom, którzy byli wysłani do króla Stanisława I od skonfederowanych stanów delegowani na walnym zjeździe w Dzikowie.

⁶⁹ Ibidem, k. 259, 261, Instrukcja do Najjaśniejszego króla Stanisława Pierwszego od wojska koronnego przy dostojęństwie JKM i Stanów Skonfederowanych stojącego. Dana z koła generalnego Sierakowskiemu, strażnikowi W.K. pułkownikowi znaku J.K. Mości PNM Pancernego i Nowisielskiemu, staroście łukowskiemu, Zalewskiemu, podczaszemu płockiemu, rotmistrzowi Olszańskiemu, kasztelanowi chełmskiemu Kakowskiemu znaku pancernego [...] posłom pod Kargową 9 III 1735.

W konsyliach, których odbyło się w kraju ok. 33, spośród urzędników i konsyliarzy z województwa lubelskiego najczęściej brał udział wojewoda lubelski J. Tarło (29 razy) i J.F. Sołtyk, kasztelan lubelski (4 razy)⁷⁰.

Jak wynika ze spisów chorągwi wojewódzkich dokonanych przez Radę Wojenną konfederacji dzikowskiej, w marcu 1735 roku wyprawa województwa lubelskiego miała liczyć 4 chorągwie, łącznie 280 koni⁷¹. W porównaniu z innymi wyprawami z Małopolski — była mniejsza od wojsk wystawionych przez województwa wołyńskie, krakowskie, sandomierskie, ruskie, podlaskie i podolskie, natomiast przewyższała liczebnością wyprawę z województw bełskiego i braćławskiego⁷². Niewątpliwie cechą wspólną wymienionych wypraw była mała wartość bojowa i niskie morale żołnierzy w chorągwiach⁷³.

Podsumowując przywołane w artykule informacje, trzeba zaznaczyć, że w województwie lubelskim istniała silna grupa średniej szlachty zdecydowanie popierającej kandydaturę Polaka na tron polski, czego wyraz dała na sejmikach przedkonwokacyjnym i relacyjnym oraz na sejmie konwokacyjnym. Niestety, stronnicy Stanisława Leszczyńskiego nie dostrzegali konieczności aukcji wojska Rzeczypospolitej, chociaż o takiej potrzebie było głośno na innych sejmikach — zarówno koronnych, jak i Wielkiego Księstwa Litewskiego (m.in. na sejmiku wiszeńskim w województwie ruskim, średzkim w Wielkopolsce czy wileńskim na Litwie)⁷⁴. Pomimo narastającego zagrożenia ze strony państw ościennych trudno było się jej doszukać w uchwalonych instrukcjach sejmikowych w okresie bezkrólestwa i wojny o tron polski. Sądzić można, że wynikało to nie tylko z obaw przed nowymi obciążeniami na rzecz wojska czy z nadziei na wsparcie finansowe i pomoc militarną ze strony Francji, lecz przede wszystkim z konserwatywnego nastawienia szlachty lubelskiej, która nie dostrzegła konieczności naprawy Rzeczypospolitej. Szlachta ta była przekonana, że całe zło, jakie spotkało kraj, wynikało nie z wadliwego ustroju, lecz z nieudolnych rządów króla Augusta II i jego otoczenia. Nic też dziwnego, że w zdecydowanej większości poparła króla rodaka, mając nadzieję na przywrócenie dawnych praw i znaczenia Rzeczypospolitej. Mniejszy zaś wpływ na jej decyzję, jak się wydaje, miał fakt, że już raz Stanisław Leszczyński był wybrany na króla. Trzeba w tym miejscu wziąć pod

⁷⁰ Spośród szlachty lubelskiej w konsyliach wzięli udział także M.F. Brodowski, podczaszy lubelski, (?) Tokarzewski, konsyliarz województwa lubelskiego, M. Dębowski, konsyliarz województwa lubelskiego, i (?) Szaniawski, cześnik lubelski. W sesjach organizowanych na emigracji w Królewcu dołączyli do nich m.in.: Gruszecki (z lubelskiego) i J.N. Nowosielski, starosta łukowski.

⁷¹ BCzart., rkps 576, k. 325, Komput wypraw wojewódzkich, 1735; AGAD, ZK, rkps 62/82, k. nlb., Komput wypraw wojewódzkich, 1735; T. Ciesielski, *Potencjał militarny Rzeczypospolitej Obojga Narodów w okresie polskiej wojny sukcesyjnej 1733—1735. Wybrane aspekty*. „Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym” 2013, t. 25 (2), s. 106.

⁷² Zob. W. Stanek, *Konfederacje generalne koronne w XVIII wieku*, Toruń 1991, s. 116.

⁷³ T. Ciesielski, *Potencjał militarny...*, s. 114.

⁷⁴ A. Lisek, *Obóz stanisławowski w województwie ruskim w okresie bezkrólestwa i wojny o tron polski w latach 1733—1736*, Kraków 2014, s. 135.

uwagę, że widoczny wpływ na instrukcję poselską w okresie bezkrólestwa wywarła prolongata prymasa T. Potockiego, któremu chodziło głównie o osadzenie na tronie polskim Stanisława Leszczyńskiego, a nie o reformy ustrojowe Rzeczypospolitej. Dlatego nawoływano przede wszystkim do utrzymania jedności i spokoju w kraju⁷⁵. Dodać warto, że w postulatach posłów województwa lubelskiego generalnie pomijano kwestie wyznaniowe — antydysydenckie — które tak często pojawiały się na innych sejmikach koronnych (m.in. czerskim, warszawskim, łomżyńskim, liwskim)⁷⁶. Mogło to wynikać ze zmniejszenia znaczenia zborów protestanckich w tym województwie.

Należy zauważyć, że stosunkowo szybko doszło do zawiązania partykularnej konfederacji w województwie lubelskim. Nastąpić to miało wcześniej niż w Sądowej Wiszni, Drohiczyne i Kamieńcu Podolskim. Niewątpliwie powodem tego był brak realnego zagrożenia ze strony wojsk rosyjskich — chociaż pojawiały się już wówczas informacje o potyczkach z kozakami (np. pod Łukowem) — a także ukształtowanie się w tym województwie silnego obozu prostanisławowskiego, będącego pod dużym wpływem J. Tarły. Podobnie jak większość partykularnych konfederacji w Małopolsce, w początkowym okresie również partykularna konfederacja lubelska nie wykazywała większej aktywności wojskowej.

Aneks

Urzędnicy województwa lubelskiego, którzy opowiedzieli się po stronie Stanisława I podczas elekcji w 1733 roku

Powiat	Nazwisko i imię, funkcja	Poparcie dla Stanisława I
lubelski ^{a)}	Tarło Jan, wojewoda lubelski	St. I
	Sołtyk Józef Franciszek, kasztelan lubelski	St. I
	Trembiński Stefan, podczaszy trembowelski, chorąży lubelski	St. I
	Szaniawski Jerzy, cześnik lubelski	brak informacji
	Gałęzowski Felicjan, podsędek ziemi lubelskiej	St. I
	Suchodolski Aleksander, łowczy lubelski	St. I
	Gałęzowski Józef, miecznik lubelski	St. I
	Suffczyński Kazimierz Sylwester, pisarz lubelski	St. I
	Brodowski Michał Franciszek, podczaszy lubelski	St. I
	Gałęzowski Felicjan Eleutery, podsędek ziemi lubelskiej	St. I
	Orzechowski Paweł Bibersztyn, podstoli lubelski	St. I
	Stoiński Jacek, sędzia lubelski	St. I
	Wybranowski Stanisław Ignacy, skarbnik lubelski	St. I
	Poniatowski Stanisław, starosta lubelski	St. I
	Trzeciński Michał Stefan, stolnik lubelski	St. I
Szaniawski Stanisław, wojski lubelski	brak informacji	

⁷⁵ J. Dygdała, *Polityka informacyjna...*, s. 77.

⁷⁶ A. Lisek, *Postulaty polityczne szlachty województwa mazowieckiego na sejmikach poselskich przed konwokacją 1733 roku*, „Wieki Stare i Nowe” 2019, t. 14 (19), s. 159.

łukowski ^{b)}	Jeziński Franciszek z Gołąbków, chorąży łukowski	St. I
	Dembowski Mikołaj, cześnik łukowski	St. I
	Rzewuski Stanisław z Bejdów, łowczy łukowski	brak informacji
	Suchodolski Maciej, miecznik łukowski	St. I
	Suffczyński Stanisław Florian, podczaszy łukowski	St. I
	Jeziński Franciszek, podsędek łukowski	St. I
	Szaniawski Tomasz, podstoli łukowski	brak informacji
	Jastrzębski Marcin, sędzia łukowski	brak informacji
	Rzewuski Franciszek Michał, skarbnik łukowski	St. I
	Nowosielski Jan Franciszek, starosta łukowski	St. I
	Olędzki Ignacy, stolnik łukowski	brak informacji
urzędowski	Wybranowski Romuald, chorąży urzędowski	St. I
	Ługowski Józef, cześnik urzędowski	St. I
	Nassadini Antoni Jan, łowczy urzędowski	St. I
	Stoiński Dominik, miecznik urzędowski	St. I
	Iżycki Adam, podczaszy, regent ziemi lubelskiej	St. I
	Kiełczewski Aleksander Skarbek, podstoli urzędowski	St. I
	Drzewiecki Ludwik, skarbnik urzędowski	St. I
	Kiełczewski Remigian Skarbek, stolnik urzędowski	St. I
Sobański Wojciech, wojski urzędowski	St. I	

a) W powiecie lubelskim urząd podkomorzego i pisarza wakował.

b) W powiecie łukowskim urząd pisarza wakował.

Źródło: *Elektorowie królów Władysława IV, Michała Korybuta, Stanisława Leszczyńskiego i spis stronników Augusta III*, w: *Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie*, t. 1: Rok 1908/9, oprac. J. Dunin-Borkowski, M. Dunin-Wąsowicz, Lwów 1910; *Suffragia Województw i Ziem Koronnych i W.K. Litewskiego Zgodnie na Najasniejszego Stanisława Pierwszego, Obranego Króla Polskiego, Wielkiego Księstwa Litewskiego Ruskiego, Pruskiego, Mazowieckiego Żmudzkiego, Kijowskiego, Wołyńskiego, Podolskiego, Podlaskiego Smoleńskiego, Siewierskiego, Inflanckiego i Czernichowskiego. Dane między Warszawą a Wolą Dnia Dwudziestego Piątego Sierpnia Roku Pańskiego Tysiącznego Siedemsetnego Trzydziestego Trzeciego*, druk współczesny w: BOssol., rkps 3577/II.

Bibliografia

- Askenazy S., *Przedostatnie bezkrólewie*, w: S. Askenazy, *Dwa stulecia XVIII i XIX wiek. Badania i przyczynki*, t. 1, Warszawa 1901, s. 1—174.
- Boyé P., *Stanislas Leszczyński et le troisième traité de Vienne*, Nancy 1898.
- Ciesielski T., *Potencjał militarny Rzeczypospolitej Obojga Narodów w okresie polskiej wojny sukcesyjnej 1733—1735. Wybrane aspekty*. „Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym” 2013, t. 25 (2), s. 81—117.
- Dygdała J., *Konfederacja krakowska Teodora Lubomirskiego z początków bezkrólewia 1733 roku a polityka Austrii wobec Rzeczypospolitej*, w: *Trudne stulecia. Studia z dziejów XVII i XVIII wieku, ofiarowane Profesorowi Jerzemu Michalskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. Ł. Kądziała, W. Kriegseisen, Z. Zielińska, Warszawa 1994, s. 46—54.
- Dygdała J., *Pakta konwenta Augusta III (z zabiegów o pozyskanie polskiej opinii szlacheckiej)*, w: *Między Zachodem a Wschodem. Studia ku czci profesora Jacka Staszewskiego*, t. 2, red. J. Dumanowski, Toruń 2003, s. 147—157.

- Elektorowie królów Władysława IV, Michała Korybuta, Stanisława Leszczyńskiego i spis stronników Augusta III*, w: *Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie*, t. 1: Rok 1908/9, oprac. J. Dunin-Borkowski, M. Dunin-Wąsowicz, Lwów 1910.
- Gerje V.J., *Borba za Polskij prestoł v 1733 godu*, Moskva 1862.
- Hubert L., *Adam na Mielesztynie i Czekarzewicach Tarło, wojewoda lubelski*, „Biblioteka Warszawska” 1859.
- Lisek A., *Stanowisko szlachty województwa wołyńskiego wobec wydarzeń w Rzeczypospolitej w latach 1733—1736*, „Rocznik Przemyski” 2009, t. 45, z. 4, s. 3—27.
- Lisek A., *Aktywność obozu stanisławowskiego w województwie sandomierskim w latach 1733—1736*, w: *Od Lwówka Śląskiego do Lwowa. Studia i materiały z dziejów południowej Polski*, Rzeszów 2012, s. 284—285.
- Lisek A., *Obóz stanisławowski w województwie ruskim w okresie bezkrólewia i wojny o tron polski w latach 1733—1736*, Kraków 2014.
- Lisek A., *Postulaty polityczne szlachty województwa mazowieckiego na sejmikach poselskich przed konwokacją 1733 roku*, „Więki Stare i Nowe” 2019, t. 14 (19), s. 143—161.
- Niedziela R., *Pisma polityczne w okresie bezkrólewia i wojny o tron polski po śmierci Augusta II Mocnego (1733—1736)*, Kraków 2005.
- Od Augusta Mocnego do Augusta III. Doniesienia z Warszawy Andrzeja Cichockiego z lat 1732—1734*, wyd. J. Dygdała, Warszawa 2016.
- Olszewski H., *Doktryny prawno-ustrojowe czasów saskich (1697—1740)*, Warszawa 1961.
- Panek A., *Stanowisko szlachty lubelskiej i jej przywódców wobec wojny o tron polski (1733—1735)*, w: *Polska — Saksonia w czasach Unii (1697—1763). Próba nowego spojrzenia*, red. K. Bartkiewicz, Zielona Góra 1998, s. 129—146.
- Stanek W., *Konfederacje generalne koronne w XVIII wieku*, Toruń 1991.
- Staszewski J., *August III Sas*, Wrocław 1989.
- Szklarska E., *Kwestia wykluczenia cudzoziemca od tronu na sejmie konwokacyjnym 1733 r.*, w: *Między Zachodem a Wschodem. Studia ku czci profesora Jacka Staszewskiego*, t. 2, red. J. Dumanowski, Toruń 2003, s. 560—573.
- Truchim S., *Konfederacja dzikowska*, Poznań 1921.
- Volumina Legum*, t. 6, wyd. J. Ohryzko, Petersburg 1860.
- Z dziejów wojny o sukcesję polską. Listy Wielkopolan do Jana Tarły wojewody lubelskiego z lat 1734—1735*, wyd. G. Glabisz, M. Zwierzykowski, Poznań 2018.

Adam Lisek

The Activity of Stanisław Leszczyński's Supporters in the Lublin Voivodeship in the Sejms and Sejmiks of the Periods of the Interregnum and the War for Polish the Succession in the Years 1733—1734

Summary

During the interregnum period during the sessions of the Lublin Sejm, both the pre-convocation and relational ones, the Lublin nobility, including this voivodship's officials, firmly supported the candidacy of Stanisław Leszczyński. This was also reflected in the election sejm, where a total of 395

deputies voted for him. After the entry of Russian and Saxony troops into the Republic, the Lublin nobility relatively quickly, because on December 18, 1733, established in his defense a “particular” confederation. Felicjan Gałęzowski, a Lublin sub-judge, was elected as its marshal. The Lublin nobility also took part in the general Dzikowska confederation, established on 5 November 1734, setting out a military unit of a total of 280 horses.

Key words: interregnum, sejmiki, Stanisław Leszczyński, election, the War for the Polish Succession, confederation, Felicjan Eleuteryn Gałęzowski, the Dzikowski convention